

ROBERT VENTURI • DENISE SCOTT BROWN • STEVEN IZENOUR

LAS VEGASO PAMOKOS

PAMIRŠTA ARCHITEKTŪRINĖS FORMOS SIMBOLIKA

IŠ ANGLŲ KALBOS VERTĖ
SKAISTĖ ALEKSANDRAVIČIŪTĖ

| LAPAS |

architekstai

ROBERT VENTURI • DENISE SCOTT BROWN • STEVEN IZENOUR

LAS VEGASO PAMOKOS

PAMIRŠTA ARCHITEKTŪRINĖS FORMOS SIMBOLIKA

**IŠ ANGLŲ KALBOS VERTĖ
SKAISTĖ ALEKSANDRAVIČIŪTĖ**

| LAPAS |

architekstai

Robert Venturi • Denise Scott Brown • Steven Izenour

LAS VEGASO PAMOKOS: pamiršta architektūrinės formos simbolika

Iš anglų kalbos vertė

Skaistė Aleksandravičiūtė

Specialusis redaktorius

Matas Šiupšinskas

Serijos „Architektai“ redaktoriai

Marija Drėmaitė, Martynas Mankus

Redaktorės

Rasa Milerytė, Skaistė Aleksandravičiūtė

Korektorė

Evelina Zenkutė

Dizainerė

Aurelija Slapšytė

Maketavo

Violeta Boskaitė, Eglė Jurkūnaitė

Projekto vadovės

**Jonė Juchnevičiūtė,
Dovilė Zubavičiūtė**

Leidyklos redaktorė

Ūla Ambrasaitė

Versta iš

Robert Venturi, Denise Scott Brown, Steven Izenour,
Learning from Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architectural Form,
The Massachusetts Institute of Technology, 1988

Projektą finansuoja

Viršelyje panaudota nuotrauka
© Peter Blake, 1964

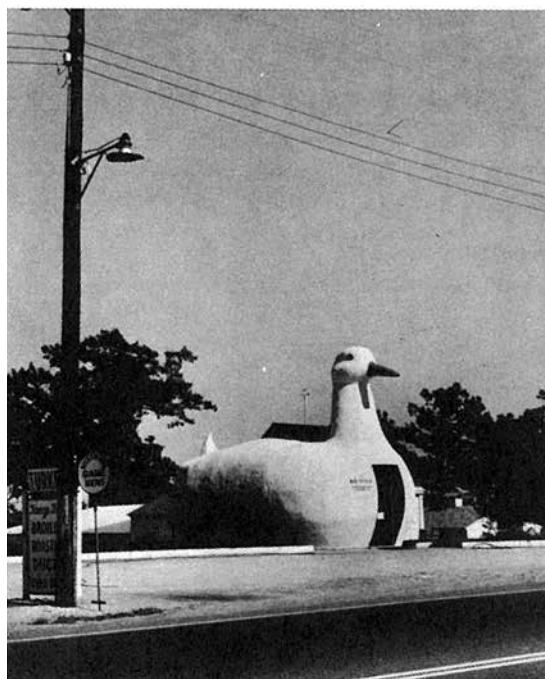
Nuotraukoje Robertas Venturis, Denise Scott Brown
ir Stevenas Izenouras
© The Architectural Archives, University of Pennsylvania.
Roberto Venturio ir Denise Scott Brown dovana

© Skaistė Aleksandravičiūtė, vertimas į lietuvių kalbą, 2025
© Vaidas Petrulis, *Apie Architektūrą, Antis ir Pastoges, arba
Ko pasimokyti iš „Las Vegaso pamokų“*, 2025
© Aurelija Slapšytė, dizainas, 2025
© Leidykla LAPAS, www.leidyklalapas.lt, 2025

Visos teisės saugomos
ISBN 978-609-496-015-4

Serija „Architektai“
ISSN 2669-0578

Tiražas 700

Turinys

Apie Architektūrą, Antis ir Pastoges, arba Ko pasimokyti iš <i>Las Vegaso pamokų</i> Vaidas Petrulis	I–X
--	-----

Robert Venturi • Denise Scott Brown • Steven Izenour

LAS VEGASO PAMOKOS: pamiršta architektūrinės formos simbolika

PRATARMĖ PIRMAJAM LEIDIMUI	4
PRATARMĖ ATNAUJINTAM LEIDIMUI	10

1 DALIS.

„A&P“ AUTOMOBILIŲ STOVĖJIMO AIKŠTELIŲ REIKŠMĖ, ARBA LAS VEGASO PAMOKOS

„A&P“ automobilių stovėjimo aikštelių reikšmė, arba Las Vegaso pamokos	19
Komercinės vertybės ir komerciniai metodai	22
Su reklaminiais skydais (beveik) viskas gerai	23
Architektūra kaip erdvė	23
Architektūra kaip simbolis	25
Simbolis erdvėje pirmiau už formą erdvėje:	
Las Vegasas kaip komunikacijos sistema	26
Įtikinėjimo architektūra	27
Beribė erdvė istorinėje tradicijoje ir „A&P“ prekybos centre	31

Nuo Romos iki Las Vegaso	36
Las Vegaso žemėlapiai	37
Meinstrytas ir Ruožas	38
Sistema ir tvarka Ruože	39
Ruožo kaita ir pastovumas	40
Ruožo architektūra	54
Interjero oazė	69
Las Vegaso apšvietimas	69
Architektūros monumentalumas ir didelė žema erdvė	70
Las Vegaso stiliai	71
Las Vegaso ženklai	73
Įtrauktis ir sudėtinga tvarka	74
Las Vegaso įvaizdis: įtrauktis ir aliuzija architektūroje	75
STUDIJOS UŽRAŠAI	95

2 DALIS.

BJAURI IR PAPRASTA ARCHITEKTŪRA, ARBA DEKORUOTA PASTOGĖ

KELETAS APIBRĖŽIMŲ TAIKANT LYGINAMĄJĮ METODĄ	113
Antis ir dekoruota pastogė	116
Pastogės puošyba	119
Tiesioginės ir užslėptos asociacijos	120
Herojiška ir originalu ar bjauru ir paprasta	121
Ornamentas: ženklai ir simboliai, denotacija ir konotacija, heraldika ir fizionomika, reikšmė ir išraiška	128
Ar nuobodi architektūra yra įdomi?	130
ISTORINIAI IR KITI PRECEDENTAI: SENOSIOS ARCHITEKTŪROS LINK	132
Istoriniai simboliai ir moderni architektūra	132
Katedra kaip antis ir pastogė	133
Simbolinė Las Vegaso evoliucija	134
Renesansas ir dekoruota pastogė	135
Devynioliktojo amžiaus eklektika	137

Modernus ornamentas	144
Ornamentas ir interjero erdvė	144
Las Vegaso Ruožas	146
Miesto driekia ir megastruktūra	148
BJAURUMO IR PAPRASTUMO TEORIJA	
BEI KITOS PANAŠIOS AR PRIEŠINGOS TEORIJOS	151
Bjaurumo ir paprastumo ištakos, apibrėžimai	151
Bjaurumas ir paprastumas kaip simbolis ir stilius	161
Antims – ne, arba Pirmenybė bjaurumui ir paprastumui	
prieš herojiškumą ir originalumą, arba Mažiau galvokite	162
Simbolių ir asociacijų teorijos architektūroje	163
Patvarumas + nauda ≠ grožis: moderni architektūra	
ir pramoninis vernakulas	166
Pramoninė ikonografija	168
Pramoninis stilizavimas ir kubistinis modelis	169
Nepri(si)pažintas simbolizmas	170
Nuo La Tourette iki „Neiman Marcus“	172
Vergiškas formalizmas ir artikuluota ekspresija	172
Artikuliavimas kaip ornamentas	173
Erdvė kaip dievas	174
Megakonstrukcijos ir dizaino kontrolė	175
Technologinis užsidegimas ne vietoje	185
Kuri technologinė revoliucija?	186
Priešindustrinės eros vaizdai poindustriniams laikams	188
Nuo La Tourette iki Levitauno	189
Tyliosios baltųjų daugumos architektūra	191
Visuomeninė architektūra ir simboliškumas	193
Aukštojo dizaino architektūra	194
Apibendrinimas	195
PRIEDAS: DĖL PROJEKTŲ VERTINIMO KOMISIJŲ	
IR DAILIŲJŲ MENŲ KOMITETŲ	202
NUORODOS	204
BIBLIOGRAFIJA	207
ILIUSTRACIJOS	229

Apie Architektūrą, Antis ir Pastoges, arba Ko pasimokyti iš *Las Vegaso pamokų*

Vaidas Petrulis

Las Vegaso pamokos: pamiršta architektūrinės formos simbolika – vienas įtakingiausių XX a. architektūros tekstų, reprezentuojančių kritišką požiūrį į amžiaus viduryje dogma tapusį modernizmą ir tuo metu kitusį žvilgsnį į architektūros vaidmenį visuomenėje. Tenka pripažinti, kad sunku aiškiai nustatyti šios knygos pagrindinį veikėją ir identifikuoti su skaitytoju kalbantį balsą. Viena vertus, tai Roberto Venturio (1925–2018) knygos *Sudėtingumai ir prieštaraivimai architektūroje* tęsinys, kuriame nušlifuojami ir gerokai praplečiami anksčiau suformuoti teiginiai. Antra vertus, tai kolektyvinė studija – kūrybinio dueto su jo gyvenimo partnere Denise Scott Brown (g. 1931) rezultatas, kurį pasiekti padėjo ir jų kolega Stevenas Izenouras (1940–2001) bei studentų kolektyvas.

Centrine autorių kolektyvo figūra tradiciškai laikomas R. Venturis, amerikiečių architektas, vienas žinomiausių modernizmo kritikų ne tik Amerikoje, bet ir visame pasaulyje. Didžiąją savo karjeros dalį architektūrinę praktiką jis vystė bendradarbiaudamas su Johnu Rauchu (1930–2022) ir D. Scott Brown. J. Rauchas

prisijungė prie tuometės architektūros įmonės „Venturi & Short“ Filadelfijoje 1961-aisiais. 1964 m. įmonę pervadinus į „Venturi & Rauch“, sukurti pirmieji pasaulinio pripažinimo sulaukę pastatai – „Guild House“ senelių prieglauda Filadelfijoje ir architekto mamai Vannai Venturi skirtas gyvenamasis namas Čestnut Hile, netoli Filadelfijos. Ši namą amerikiečių architektūros istorikas ir kritikas Vincentas Scully yra pavadinęs „didžiausiu mažo mastelio namu XX a. antroje pusėje“.

Trečioji įmonės partnerė, R. Venturio gyvenimo bendrakeleivė D. Scott Brown, prie grupės prisijungė 1967 m. Ji gimė Zambijoje, litvako gydytojo Simono Lakofskio ir latvių kilmės Phyllis Hepker šeimoje. Vėliau šeima persikėlė į Pietų Afrikos Respubliką. Baigusi architektūros studijas Johanesburge, 1952 m. D. Scott Brown išvyko į Londoną, kur įsitraukė į architektūrinę veiklą ir sukūrė šeimą su architektu Robertu Scottu Brownu. 1958 m. jie persikėlė į JAV – į Pensilvaniją, o vėliau į Kaliforniją, ten D. Scott Brown vadovavo Urbanistikos programai Kalifornijos universitete Los Andžele (UCLA). Amerika į gyvenimą atnešė ir tragediją – 1959 m. jos vyras žuvo automobilio avarijoje. Profesinis ryšys su R. Venturiu ilgainiui atvėrė naują gyvenimo partnerystę. 1967 m. architektai susituokė ir apsigyveno Pensilvanijoje, kur kartu sukūrė biurą „Venturi, Rauch & Scott Brown“. D. Scott Brown tapo ne tik biuro partnere ir projektų bendraautore, bet ir atliko svarbų vaidmenį formuojant intelektualinę įmonės poziciją, įskaitant indėlį į knygą *Las Vegaso pamokos*.

Aktyvi projektavimo įmonės veikla tęsėsi kelis dešimtmečius, per kuriuos buvo sukurta daugybė muziejų, bibliotekų, universitetų, biurų ar kitų paskirčių pastatų, daugiausia Jungtinėse Amerikos Valstijose. Amerikietiškoje terpėje išaugę projektai ir veikalai nuvilnijo per visą pasaulį, o štai, ko gero, vieninteliu plačiai pagarsėjusiu R. Venturio projektu už Amerikos ribų tapo Londono nacionalinės galerijos Sainsbury sparnas (1991). Nieko stebėtino, kad prabėgus keleriems metams po *Las Vegaso pamokų* publikavimo, R. Venturi paskaita Delfto technologijos universiteto Architektūros fakultete pritraukė per tūkstantį studentų.

1991 m. R. Venturio kūryba įvertinta Pritzkerio architektūros premija. Tiesa, pasitaikė nuomonių, kad šis apdovanojimas turėjo būti skirtas R. Venturio ir D. Scott Brown duetui.

Rašančio architekto karjerą R. Venturis pradėjo solo veikalu *Sudėtingumai ir prieštaravimai architektūroje*, kuris publikuotas 1966 m. Knygos įtaką sustiprino įvadas, kurį parašė tuomet jau plačiai žinomas universiteto profesorius V. Scully. 1963 m. savo įtakingame tekste „Gatvės mirtis“ jis ne tik atvirai kritikavo Walterio Gropiuso „Pan Am“ pastatą Niujorke, bet ir išreiškė bendrą nusivylimą modernizmo doktrina, kuri neįnešė gyvybingumo į miesto gatves. Pripažinimą pelnęs modernizmo kritikas R. Venturio tekstą pristatė kaip vieną kertinių veikalų, reprezentuojančių naująją modernizmo kritikos bangą. Knygoje išryškėjo R. Venturio požiūris į architektūrą kaip į daugiasluoksnį fenomeną. „Subtiliame manifeste apie netiesmuką architektūrą“, kuriuo pradeda knygą, jis rašė: „Man patinka elementai, kurie yra hibridiški, o ne „gryni“, gimę kompromiso keliu, o ne „švarūs“, iškreipti, o ne tiesmuki, dviprasmiški, o ne „artikuliuoti“, įtraukiantys, o ne atskiriantys, pertekliniai, o ne paprasti <...>. Aš už netvarkingą gyvybingumą vietoje suplanuoto aiškumo.“¹ Akivaizdus protestas prieš dogmatišką funkcinį zonavimą bei minimalistinę amžiaus vidurio modernizmo estetiką vėliau atsikartojo ir *Las Vagaso pamokose*.

Po Antrojo pasaulinio karo modernizmo autoritetas ėmė aižėti ne tik dėl V. Scully ar R. Venturio pastangų. Kiek anksčiau iššūkį monofunkcinei modernizmo urbanistikai savo žymiajame veikle *Didžiųjų Amerikos miestų gyvenimas ir mirtis* (1961) metė Jane Jacobs. Žmogiškosios dimensijos svarbą įtikinamai akcentavo ir Kevinas Lynchas, knygoje *Miesto įvaizdis* (1960) teigęs, kad būtent žmogus yra tas urbanistinis ingredientas, paverčias erdves gyvybingomis. Sąsaukų galima įžvelgti ir su kitu amerikietiškojo architektūrinio pasaulio autoriumi Bernardu Rudovskiu, kuris

1 Robert Venturi, *Complexity and Contradiction in Architecture*. New York: The Museum of Modern Art, 1966, p. 16.

savo įtakingame veikalė *Architektūra be architektų* (1964) sujungė, rodos, tolimiausius architektūros pasaulio taškus – vernakulinę architektūrą ir profesinį architektūros diskursą. Savo veikalė *Miestas istorijoje* (1961) modernistinių susižavėjimą technologijomis aiškiai kritikavo ir Lewisas Mumfordas. Taigi, R. Venturis su D. Scott Brown prisijungė prie plejados reikšmingų Amerikos šešto dešimtmečio architektūros autorių, bylojusių apie ryškėjančią žmogiškosios dimensijos svarbą techniniame statybų projektavimo procese.

Šiame kontekste knyga *Las Vegaso pamokos*, kurią galima vertinti kaip savotišką architektūrinę praktiką žodžiais, svarbi ne tik kaip teorinis veikalas, bet ir kaip reikšmingas postūmis keičiant profesijos apibrėžimą. Autoriai neslėpė, kad rašė siekdami paaiškinti savo architektūrą, susieti ją su pasakojimu ir prasminiu lauku, kuris yra platesnis nei funkcinė pastato programa. Jų požiūriu, prasmės dimensija turi būti akivaizdi, nekelianti abejonių ir atpažįstama taip pat kaip pastato paskirtis, o svarbiausia, neatsiejama nuo kasdienybės, nes būtent kasdienės aplinkos formavimas yra pagrindinė architektūros misija. R. Venturis ir D. Scott Brown neatmeta avangardo, mediatyviojo „mažiau yra daugiau“ ar radikalaus brutalizmo, bet apibrėžia juos kaip siaurą intelektualinį burbulą, kuris aktualus, jų žodžiais tariant, tik „Žmogui, bet ne žmonėms“. Tuo metu *Las Vegaso pamokos* architektūrinių reikšmių ieško atsigręždamos į kasdienybę, į miestovaizdžius, kuriuose bėga daugumos amerikiečių gyvenimas. Kreipdami architektų dėmesį šia kryptimi, autoriai kelia vieną fundamentaliausių moderniosios ir galbūt šiuolaikinės architektūros klausimų: ar urbanistinėje prekybos centrų ir priemiesčio gyvenamųjų namų masėje esama prielaidų architektūros kokybei?

Būtent kasdienybės sudėtingumo ir prieštaravimų absorbavimas, suteikiant jiems prasmingą pavidalą, R. Venturio ir D. Scott Brown manymu, turėtų skirti architektūrą nuo statybos inžinerijos ir atverti kelią meninės dimensijos sugrįžimui į įprastą amerikiečio gyvenimą. Pasirinkdami apmąstyti prekybos centrus ir Levitauno pavyzdžiu vystomą priemiesčių architektūrą, nebijodami pripažinti,

kad jie yra „bjaurūs“, autoriai siekia į architektūrinių debatų lauką grąžinti laiko dvasią. Taip architektūra ne tik tiksliau atspindėtų realybę, bet ir būtų praturtinta emociniu ir simboliniu turiniu, kuris asketiškų modernizmo formų doktrinoje buvo nunykęs. Anot R. Venturio, tai, kas paprasta, gali nuostabiai transformuotis į tai, kas nepaprasta.

Tačiau paprastą paversti nepaprastu nėra toks paprastas uždavinys. R. Venturis ir D. Scott Brown šiam tikslui siūlo pasitelkti ironiją. „Šartro katedra yra antis“, o „Las Vegasas yra šių laikų Roma“. Tokie šokiruojantys, iš pirmo žvilgsnio netgi nelogiški teiginiai tampa šios knygos prekinio ženklu, kurį sunku priimti nesišypsant. Kartu tai metaforos – emociškai paveikios nuorodos, brėžiančios architektūrinio mąstymo kryptį, suteikiančios malonumą mėgautis kritišku autorių žvilgsniu į aplinką bei įsitvirtinusias architektūrines tiesas. Žvilgsniu, kuris nėra sukaustytas nekvestionuotinių tiesų, svarbių pavardžių, stilistinių modernizmo postulatų. Ko gero, viena žinomiausių R. Venturiui priskiriamų fazių – „mažiau yra nuobodžiau“. Taip tarsi pasakoma, kad „karalius nuogas“. Taigi su ironija žvelgiama ne tik į kičo persmelktą Amerikos priemiesčių drieką, bet ir į modernistų tiesos monopolį. Vis dėlto ne nuobodulys yra knygos varomoji jėga. Veikiau alkis pažvelgti į aplinką nusiėmus modernistinės mokyklos akinius. Su visa istorine patirtimi, tačiau be modernistinių klišių.

Modernizmo kritika knygoje remiasi keliais kertiniais postulatais, kurie būdingi, ko gero, visai šešto–septinto dešimtmečio architektūros teorijai. Visų pirma, tai kritiškas požiūris į bandymą apibrėžti architektūrinę estetiką pasitelkiant raktinę frazę „forma seka funkciją“. Italų architektūros teoretikas Bruno Zevi, savo įtaigiai parašytame, nors ir vėlyvame, veikale „Modernizmo architektūros kalba“, šį postulatą pateikė kaip pamatinį, netgi etinį modernizmo imperatyvą. Pasak B. Zevio, detali funkcijų inventorizacija reiškia, kad kiekvienas projektas yra nauja pradžia, „lyg turėtume užduoti pirmą kartą istorijoje pastatyti namą ar miestą“². O į architektūrinę

2 Bruno Zevi, *The modern Language of Architecture*. Seattle and London: University of Washington Press, 1978, p. 7.

kalbą preciziškai išverstos funkcijos byloja, kad „kiekvienas jos elementas, kiekvienas žodis turi socialinę prasmę“³. Tuo tarpu R. Venturis ne kartą pabrėžė, kad funkcinė programa yra nestabili, ji gali kisti netgi projektavimo procese. Todėl socialinė tikrovė yra kur kas sudėtingesnė nei užsispyręs tikėjimas surežisuotu funkcionalumu. Funkcionalizmas tokiu būdu ne atspindi tikrovę, bet ją ignoruoja arba ją manipuliuoja, savuosius vaizdinius įtvirtindamas per prievartą. Ryškiausia to apraiška – socialinis būstas. „Pruit Igoe“ nesėkmė savotiškai įtvirtino šia R. Venturio ir D. Scott Brown poziciją.

Architektas kaip režisierius, kuriantis pastatą it scenografiją, kurioje naudotojas lyg aktorius įgyvendina jam priskirtą vaidmenį, – ko gero, vienas ryškiausių ir daugiausia kritikos sulaukusių modernizmo įvaizdžių. R. Venturis ir D. Scott Brown taip pat kvestionuoja architekto kaip galią savo rankose turinčio kūrėjo vaidmenį. Nei architektas, nei pastatas nebėra baigtinė, aiški reikšmė. Įvedama neišbaigtumo dimensija, kylanti iš gyvenimo sudėtingumų ir prieštaravimų. Štai K. Lyncho teorijoje miesto formos įgyja arba neįgyja savo prasmę tik santykyje su stebinčiuoju, tuo tarpu *Las Vegaso pamokose* pats architektas tampa stebėtoju, analizuojančiu be architekto sukurtą aplinką. Kasdieniškoji trivialybė formuoja autentišką laikmečio aplinką, o architekto užduotimi tampa atpažinti dabarties dėsnius ir juos konvertuoti į naują architektūrinę kalbą.

Dar viena strėlė, kurią *Las Vegaso pamokos* leidžia į modernistus, – perteklinis puikavimasis inžineriniais sprendimais, taip tarsi siekiant užmaskuoti prasminę tuštumą. Tokiu būdu pastato kultūrinė dimensija redukuojama iki technologinio progreso demonstracijos – pastatai tampa prasmės neturinčiomis, nors ir techniškai puikiai realizuotomis sudėtingomis struktūromis. R. Venturiui ir D. Scott Brown tokia architektūra, kuri per abstrakčią formą simbolizuoja tik pačią save ir savo techninį progresą, nėra nei įdomi, nei reikšminga. Techninė ekstravagancija jiems yra ne kas kita kaip „pastipusiantis“.

„Antis“ ir „dekoruota pastogė“ – dvi centrinės knygos metaforos, kurios redukuoja architektūrą iki savo ironiškuoju radikaliu įvaizdžių. Antis – simbolinė nuoroda į formos prioritetą, o pastogė – į funkcijos prioritetą. Tai du architektūrinės komunikacijos kečiai, padedantys nepasiklysti architekto kalbą verčiant į naudotojo. Nors šiais įvaizdžiais siekiama išgryninti architektūrinę formą iki jos esmės, metaforų paprastumas apgaulingas. „Ančių“ ir „pastogių“ atpažinimas nėra toks paprastas ir savaime suprantamas kaip R. Venturio piešiniuose. Veikiau tai intelektualinis iššūkis, metodologinė architektūrinės aplinkos tyrimo gairė, savotiška instrukcija architektūros ančių medžioklei ir pastogių atpažinimui. Antai brutalizmas, kuriame tradiciškai akcentuojamas medžiagiškumas ir bandymas padaryti įspūdį technologiniu grubumu, yra antis. Tuo tarpu įprasta kasdienybės architektūra, talpinanti funkcijas, – naudinga pastogė, kuriai žmogaus atpažįstamą prasmę gali suteikti paviršiaus simbolizmas. Taip R. Venturio projektuota senelių prieglauda „Guild House“ tampa dekoruota pastoge.

Taigi, knygą galima skaityti ne tik kaip architektų kvietimą apmąstyti kasdienybės ir elitinės architektūros santykį. R. Venturio ir D. Scott Brown įžvalgos ir komentarai yra puiki metodologinė priemonė skaityti architektūrą atsiribojant nuo klišinių vertinimų ir stilistinių šablonų. Knygoje plėtojama lyginamoji brutalizmo ir jų pačių kuriamos architektūros analizė turėtų būti laikoma architektūros kritikos klasika – privalomu kritikos istorijos skaitiniu. Tai kritika, kuri remiasi savita matymo sistema ir, nors nėra visiškai objektyvi (kritikas pirmiausia kalba apie save), skatina į architektūrą pažvelgti netikėtu kampu. Net istorinis sluoksnis autoriams yra laisvos interpretacijos zona, paremta šiuolaikinės architektūros žodynu: gotikinės katedros pagrindinis fasadas tampa „propagandos ekranu“, o į Romos Forumą žvelgiama kaip į „baisią netvarką“. Remdamiesi Claude'u Lévi-Straussu ir Alanu Colquhounu, autoriai bando užčiuopti pamatinius žmogaus santykio su erdve modelius, kurie grindžiami erdvės užkodavimo ir šių kodų skaitymo praktikomis.

Pretenzingai minimalistines ar įmantriai ekspresyvias modernizmo formas R. Venturis ir D. Scott Brown taip pat matė kaip simbolizmo kupiną veiksmą. Modernizmą pagimdė technologinė inovacija, arba technologinis vernakulas, atsiskleidęs Le Corbusier, W. Gropiuso ir kitus modernizmo pionierius žavėjusiomis elevatorių formomis. Su tuo susijęs ir modernizmo simbolizmas, kuris orientuotas ne į žmogų, bet į mašiną. Ne atsitiktinai Le Corbusier frazė „namas – tai mašina gyventi“ sulaukė tokio populiarumo. Taip iš esmės buvo peržiūrėta pamatinė architektūros formulė „nauda, patvarumas, grožis“ ir paversta į „nauda + patvarumas = grožis“. Grožio, arba simbolinės prasmės, elementą modernizmas tyliu sutarimu paaukojo, o pastatą paverė technines galimybes demonstruojančia antimi.

Įrodydami, kad architektūrinis pasaulis visuomet buvo kodų sistema, autoriai siekia grįžti prie žmogui atpažįstamo simbolizmo. Antropologo žvilgsniu analizuodami komercinį vernakulą, R. Venturis ir D. Scott Brown bando atskleisti naujas erdvės simbolizmo apraiškas, slypinčias šiuolaikinėje aplinkoje. Neono šviesos, kičinės reklaminės skulptūros ar net paprastos pašto dėžutės prie priemiesčio gyvenamųjų namų atpažįstamos kaip amerikietiškojo gyvenimo simbolika, į kurią galima žvelgti su ironija, tačiau kurios negalima ignoruoti. Iš vairuotojo perspektyvos atsiskleidžiančios ilgos prekybos centrų ir standartinių privačių gyvenamųjų namų eilės yra mūsų laikų inovacija – naujas inspiracijos šaltinis. Todėl būtent šiais elementais įprasminamas autentiškas šiuolaikinio amerikiečio ir architektūrinės aplinkos ryšys. Las Vegasas, dykumoje išaugęs nuo švaraus lapo, yra radikaliausia šiuolaikybės versija. Teigdami, kad simbolinių kodų egzistavimas yra istoriškas, Las Vegasą ir Levitauną jie patalpina į architektūros istorijos, kuri apibrėžiama kaip simbolių ir kodų raida, kontinuumą.

Modernizmo kritika, istorinės paralelės, savotiškas susižavėjimas kasdienybės simbolizmu R. Venturiui ir D. Scott Brown neišvengiamai prilipdė postmodernizmo pradininkų etiketę. Visgi nei savo pirmoje knygoje, nei po dešimtmečio pasirodžiusiose *Las Vegaso pamokose* R. Venturis nevartojo žodžio „postmodernizmas“.

Dar daugiau, 2001 m. ant žurnalo *Architecture* viršelio jis deklaratyviai teigė: „Aš nesu ir niekada nebuvo postmodernistas.“ Skirtingai nei Charleso Jenckso postmodernizmo vadovėliais tapusiose knygose, *Las Vegaso pamokose* nerasime postmodernios architektūros apibrėžimų ir postulatų. R. Venturis ir D. Scott Brown, architektūrinį postmodernizmą sieję su tiesmukomis istorinių architektūros elementų kopijomis, save laikė artimesniais popartui. Postmodernizmas jiems buvo aktualus ne kaip stilistinis formatas, o kaip daugiakultūrė pasaulėžiūra bei platus, aukštąja kultūra neapsiribojantis kontekstas.

Praeitis R. Venturio ir D. Scott Brown darbuose atsiranda ne kaip savitikslių istorinių stilių citatos, nors R. Venturio kūryboje jos nebuvo svetimos, bet kaip nauja, simboliais grindžiamo žmogaus ir erdvės santykio versija, kuri sujungia modernumą ir istoriją. Šią poziciją puikiai nusako viename interviu ištarta mintis: „Mūsų pastatai yra Palladio iš išorės ir Aalto bei Le Corbusier viduje.“ JAV, kur architektūrinis laukas niekada nebuvo homogeniškas, visiškai modernistinis, o istorizmas nebuvo likęs visiškose paraštėse, toks požiūris puikiai reprezentavo naująjį vernakulą. Čikagoje, Niujorke, Klivlende ir kitose JAV vietose istoriniais motyvais persmelkti lietuvių tautinio stiliaus bandymai puikiai atspindi šį Amerikos architektūrinio pasaulio daugialypiškumą.

Paradoksalu: prakalbus apie žmogiškąją dimensiją, tenka prabilti ir apie masinę automobilizaciją. Nors fokusavosi į kasdienybės erdves, *Las Vegaso pamokos* tapo veikalu, skirtu architektūros refleksijai nuo automobilio kėdės. Knygoje analizuojamas žvilgsnis į architektūrą pro automobilio langą artimesnis antropologiniam tyrimui ir gerokai nutolęs nuo utopiškai entuziastingų Le Corbusier Spindulinio miesto, Franko Loydo Wrighto *Broadacre* miesto ar Normano Belo Geddeso „Futuramos“. Autoriai pabrėžia, kad automobilizacija, susidurdama su architektūriniu pasauliu, konvertuoja jį pagal savo logiką. R. Venturis ir D. Scott Brown kviečia neignoruoti šio fakto, analizuoti, kaip ši konversija vyksta, atpažinti automobilio ir architektūrinės erdvės sąveikų principą.

Automobilizacija ir jos nulemta drieka čia suvokiama kaip triviali neišvengiamybė, prieš kurią būtina atmerkti akis: „Nėra gero būdo teršti žemę, orą ar vandenį. Miestų drieką ar ruožus galime išmokti realizuoti gerai.“

Nepaisant įtaigiai parašyto teksto, šiandien knyga skaitytojams, tikėtina, sukels ir abejonių: ar *Las Vegaso pamokos* nėra rafinuotas būdas įtikinti klientams⁴, pateisinti kičą ir kasdienėje aplinkoje dominuojančią beskonybę; architektų prasmė ir misija yra reflektuoti visų visuomenės sluoksnių lūkesčius ar vis dėlto juos formuoti? Šie klausimai, ko gero, liks atviri, tačiau akivaizdu – knyga byloja apie autorių įsitikinimą, kad realybės metamą iššūkį architektai privalo priimti. „Žmogaus“ ir „žmonių“ atitvėrimas brutalistinėmis sienomis ar skaidraus stiklo vitrinomis reiškia ne ką kita kaip bandymą pabėgti nuo realybės.

Vargu ar *Las Vegaso pamokos* yra kičo ir komercinės architektūros poetizavimas, bandant konstatuoti ar net apdainuoti bjaurumo ir beskonybės triumfą. Vargu ar būta intencijos šią architektūrą romantizuoti ir užkelti ant nepelnytai iš po kojų išmušto pjedestalo, ką, beje, pabandė padaryti B. Rudovskis tradicinės architektūros be architektų atžvilgiu. Veikiau tai nusivylimas nepasiteisinusiomis modernizmo architektūrinėmis schemomis ir naujos strategijos paieška. Strategijos, kuri absorbuotų kasdienybės neišvengiamybę, suteiktų kasdienybės trivialumui architektūrinę formą. Nuolatinis žvilgčiojimas į praeitį yra tarsi viltis, kad architektūros lauke vis dar vyksta pokalbis, o statant vis dar esama galimybės surasti kultūrinius kodus ir semantines reikšmes. Tereikia nustoti save apgaudinėti, kad tie kodai gali būti sukonstruoti architekto biure.

Kaunas, 2025 m.

4 Paradoksalu, tačiau R. Venturis ir D. Scott Brown žymiajame 1984 m. interviu „American Architecture now“ su Barbaralee Diamonstein pripažino, kad *Las Vegaso pamokos* komercinės sėkmės neatnešė, o klientūrą veikiau atstūmė, nei pritraukė.

LEARNING FROM LAS VEGAS

Revised Edition

Robert Venturi Denise Scott Brown Steven Izenour

ROBERT VENTURI • DENISE SCOTT BROWN • STEVEN IZENOUR

LAS VEGASO PAMOKOS

PAMIRŠTA ARCHITEKTŪRINĖS FORMOS SIMBOLIKA

**IŠ ANGLŲ KALBOS VERTĖ
SKAISTĖ ALEKSANDRAVIČIŪTĖ**

| LAPAS |

architekstai

PRATARMĒ PIRMAJAM LEIDIMUI

Pirmoje šios knygos dalyje aprašome mūsų atliktą komercinio ruožo architektūros tyrimą. Antroji dalis – tai remiantis pirmos dalies išvadomis suformuluoti teoriniai apibendrinimai apie simboliškumą architektūroje ir miestų driekos ikonografiją.

Per Las Vegasą driekiasi kelias „Route 91“ – komercinio ruožo archetipas, gryniausia ir labiausiai koncentruota šio fenomeno apraiška. Mūsų manymu, kruopštus jo fizinės formos dokumentavimas ir analizė šiandien architektams, urbanistams yra tokie pat svarbūs kaip viduramžių Europos, senovės Romos ar Graikijos tyrimai ankstesnėms kartoms. Toks tyrimas padės apibrėžti Amerikoje ir Europoje besiformuojantį naują miesto formos tipą, radikaliai kitokį, nei mums žinomi; tokį, kurio dėl tinkamų priemonių trūkumo iki šiol negalėjome nagrinėti ir iš nežinojimo šiandien apibrėžiamo kaip miesto drieką. Užsiėmimų tikslas – remiantis nešališka analize be išankstinių vertinimų, suprasti šią naują formą ir pradėti kurti metodus, kaip su ja tvarkytis.

Taip skambėjo įžanga į užsiėmimų kursą, Jeilio meno ir architektūros mokykloje įgyvendintą 1968 m. rudenį. Iš tikrųjų tai buvo tiriamasis projektas, kurio ėmėsi trys dėstytojai, devyni architektūros studentai ir po du planavimo bei grafikos magistrantūros

studentus iš Jeilio. Kursas vadinosi „Las Vegaso pamokos, arba Formos analizė kaip dizaino tyrimas“*. Semestru baigiantis, užvaldyti Las Vegaso dvasios, studentai pervadino paantraštę į „Didysis proletarinės kultūros lokomotyvas“**.

Tris savaites praleidome bibliotekoje, keturias dienas Los Andžele ir dešimt dienų Las Vegase. Grįžę į Jeilį, dešimt savaičių analizavome ir pristatinėjome, ką atradę. Prieš tai patys kelis kartus lankėmės Las Vegase ir parašėme straipsnį „A&P“ automobilių stovėjimo aikštelių reikšmė, arba Las Vegaso pamokos“***, kuris tapo 1968 m. vasarą parengtos tyrimų programos pagrindu. Darbą suskirstėme į dvylika temų, kurias nagrinėjo pavieniai žmonės ar mažos grupelės, ir į penkis etapus, įskaitant trečiąjį – „Taikomieji tyrimai“ Las Vegase. Pirmą knygos dalį sudaro minėtas straipsnis, papildytas projekcinio tyrimo išvadomis. Deja, nedidelė mūsų dvylikos žmonių komanda nespėjo išnagrinėti visų programoje numatytų temų, o kitoms tinkamai aptarti neturėjome nei laiko, nei duomenų. Las Vegase tebėra gausu architektūrinės informacijos, kuri tik ir laukia, kol bus surinkta. Be to, šioje knygoje neakcentavome kai kurių projekte svarbių dalykų: pavyzdžiui, pedagoginio intereso tradicinę architektūros studiją paversti nauja architektūros mokymo priemone ar siekio atrasti tinkamas grafines priemones (tinkamesnes nei šiuo metu naudojamos architektų ir planuotojų) miesto driekos urbanistikai ir ypač komerciniam ruožui aprašyti.

Techniniu, miesto planavimo institucijų lygmeniu Las Vegasas mūsų projektą sutiko mandagiai ir paslaugiai, o sprendimų priėmėjų lygmeniu – mandagiai, bet nepaslaugiai. Nei miesto, nei apygardos valdžia neturėjo lėšų, o Ruožo aplinkos gražinimo komiteto pirmininkas manė, kad tai Jeilis turėtų sumokėti Las Vegasui už galimybę atlikti tyrimą. Mūsų atvykimo dieną vietos laikraštis pa-

* Angl. „Learning from Las Vegas, or Form Analysis as Design Research“.

** Angl. „The Great Proletarian Cultural Locomotive“.

*** „A Significance for A&P Parking Lots, or Learning from Las Vegas“, *Architectural Forum*, 1968 m. kovas, p. 37–43ff.

skelbė: „Jeilio profesorius už 8 925 dolerius pagirs Ruožą.“ Po kelių dienų, kai dar kupini vilties paprašėme papildomo finansavimo filmui, laikraštis atkirto: „Jeilio profesorius pakėlė pagyrų Ruožui kainą.“ Panašiausia į oficialią finansinę paramą buvo valandinio tarifo nuolaida Howardo Hughes'o sraigtasparnio nuomai.

Mūsų idėjos buvo sutiktos su mandagiu skepsiu. Netrukome suprasti, kad Aplinkos gražinimo komitetas toliau rekomenduos versti Las Vegaso Ruožą vakarietiškais Eliziejaus laukais, užgožiant ženklus medžiais ir statant milžiniškus drėgmės lygį keliančius fontanus, o vietinės teritorijų planavimo agentūros degalines sieks įtikinti imituoti kazino architektūrą, kad būtų išlaikytas architektūrinis vientisumas.

Kita vertus, viešbutis „Stardust“, vienas geriausių Ruože, suteikė visai mūsų grupei nemokamą maitinimą ir nakvynę. Automobilių nuomos agentūros bendromis jėgoms suteikė galimybę savaitę nemokamai naudotis automobiliu. O „Young Electric Sign Company“ (YESCO), ypač Vaughanas Cannonas, tapo pagrindiiniu mus Las Vegase priėmusiu žmogumi ir pagalbininku. Taip pat už pastangas palankiau atspindėti mūsų studiją spaudoje esame dėkingi Jerry Litmanui, tuo metu dirbusiam laikraštyje „Las Vegas Sun“. Galiausiai – vienam labai gerbiamam Las Vegaso piliečiui, nusivedusiam (legaliai) vieną Jeilio profesorę į lošimo namų „Circus Circus Casino“ atidarymo iškilmes ir sukombinavusiam (pusiau legaliai) galimybę į šį didelės svarbos visuomeninį renginį patekti visai mūsų grupei, pasidabinusiai specialiai šiai progai fluorescenciniais dažais dekoruotais apdais iš vietinio „Salvation Army“ skuduryno.

Sunku atsisipirti pagundai išplėsti padėkos sąrašą, kad jame tilptų visi, kuriems visi trys jaučiamės nuoširdžiai dėkingi už indėlį praturtinant mūsų intelektualinį gyvenimą. Šis sąrašas sudarytas iš kur kas ilgesnio, paminint tuos, kurie prie projekto prisidėjo daugiausia intelektualine ir menine prasme. Tai a. a. Donaldas Drew Egbertas, Herbertas J. Gansas, J. B. Jacksonas, Louisas Kahnas, Arthuras Kornas, Jeanas Labatutas, Esther McCoy, Robertas B.

Mitchellas, Charlesas Moore'as, Lewisas Mumfordas, poparto menininkai (ypač Edwardas Ruscha), Vincentas Scully, Charlesas Seegeris, Melvinas M. Webberis ir Tomas Wolfe'as. Gal kiek įžūliai už jų indėlį dėkojame Michelangelui, italų ir anglų manieristams, serui Edwinui Lutyensui, serui Patrickui Geddesui, Frankui Lloydui Wrightui ir pirmoms herojiškojo modernizmo architektų kartoms.

Kadangi kritikuojame moderniąją architektūrą, derėtų pabrėžti, kad be galo žavimės ankstyvuoju laikotarpiu, kai jos pradininkai, jautriai reaguodami į savo laikmetį, skelbė teisingą revoliuciją. Pagrindinė mūsų tezė – toji revoliucija šiandien yra pasenusi ir liguistai užsitęsusi. Nesame nusiteikę prieš daugelį šiuolaikinių architektų, kurie, praktiškai įsitikinę, kad dėl ekonominio spaudimo architektūrinės revoliucijos retorika nepasiteisins, jos atsisakė ir dabar stato paprastus, nesudėtingus pastatus, atitinkančius kliento ir laikmečio poreikius. Nekritikuojame ir architektų ar mokslininkų, kurie, vykdydami susijusių sričių ir mokslinių metodų tyrimus, vysto naujovišką požiūrį į architektūrą. Tai iš dalies yra reakcija į tą pačią mūsų kritikuojamą architektūrą. Kuo daugiau šiame etape bus išmėginta kryptų, tuo, mūsų manymu, šiai architektūrai bus geriau. Mūsų pasirinkta kryptis neatmeta jų krypties ir atvirkščiai.

Už pagalbą įgyvendinant studiją kiek oficialiai, bet ne mažiau nuoširdžiai turėtume padėkoti „Avis Car Rental“ (Las Vegasas), Celestės ir Armando Bartosų fondui, Dennisui Durdenui, Las Vegaso merui Oranui Gragsonui, Klarko apygardos administratoriui dr. Davidui Henry, „Hertz Car Rental“ (Las Vegasas), George'ui Izenourui, Philipui Johnsonui, Edgaro J. Kaufmano fondui, Alanui Lapidusui, Morissui Lapidusui, „National Car Rental“ (Las Vegasas), Osabo salos projektui, Nathanielio ir Marjorie Owingsų fondui, „Rohm and Haas Company“ (Filadelfija), Klarko apygardos planavimo komisijai ir jos darbuotojams, Las Vegaso miesto planavimo komisijai ir jos darbuotojams, U.C.L.A. Architektūros ir urbanistikos mokyklai, „Yale Reports“, „Young Electric Sign Company“ (Las Vegasas), visiems Jeilio universiteto Meno ir architek-

tūros mokyklos žmonėms, kurie prisidėjo ir pagelbėjo (ypač Ger-tui Woodui), dekanui Howardui Weaverui, Charlesui Moore'ui ir Jeilio universitetui, kuriems nepasirodė keista, kad Jeilio architek-tai galėtų turėti rimtų akademinių sumetimų Las Vegase, ir kurie, išsekus menkiems mūsų finansavimo šaltiniams, apmokėjo likusias sąskaitas.

Taip pat dėkojame studentams, savo gebėjimais, energija ir aštriais protais variusiems didįjį kultūrinį lokomotyvą pirmyn, kū-rusiems jo savitumą ir parodžiusiems mums, kaip mėgautis gyve-nimu ir mokytis Las Vegase.

Už galimybę parašyti šią knygą dėkojame jau antrąsyk mums padėjusiems Edgaro J. Kaufmano bei Celestės ir Armando Barto-sų fondams. Taip pat Vašingtone įsikūrusiam Nacionaliniam menų fondui (1965 m. Kongreso nutarimu įsteigtai federalinei agentū-rai), mūsų įmonei „Venturi and Rauch“, ypač mūsų partneriui Rau-chui iš Gibraltaro, už kartais ne itin noriai suteikiamą, bet visa-da gyvybiškai svarbią paramą ir pasiaukojimą, kurį tenka patirti mažai kontorai, kai trys jos nariai rašo knygą. Dėkojame Virginiai Gordan ir Danui bei Carolei Scully už pagalbą ir patarimus ren-giant iliustracijas; Janetei Schueren ir Carolei Rauch už mašinraš-čio surinkimą. Ir galiausiai Stevenui Izenourui – mūsų bendradar-biui, bendraautoriui ir *sine qua non*.

Denise Scott Brown ir Robertas Venturis
Kalivinio sala, Vest Indija

PRATARMĒ ATNAUJINTAM LEIDIMUI

Mintis parengti naują knygos *Las Vegaso pamokos* leidimą kilo kaip atsakas į studentų ir kitų skaitytojų nepasitenkinimą dėl pirmojo leidimo kainos. Žinodami, kad pakartotinis leidimas kainuotų beveik dukart brangiau, nusprendėme parengti sutrumpintą knygos versiją ir jos idėjas paversti prieinamas visiems, norintiems ją skaityti. Kartu pasinaudojome proga patikslinti ir kiek papildyti dėstomus argumentus, tad naujasis leidimas, nors supaprastintas, yra savarankiškas, pirmąkart net pranokstantis, leidinys.

Didžiausias pokytis – atsisakyta paskutinio skyriaus apie mūsų darbus ir maždaug trečdalis iliustracijų, įskaitant beveik visas spalvotas ir tas nespalvotas, kurių nepavyko sutalpinti į mažesnius puslapius. Formato pokyčiai leido dar labiau sumažinti leidybos išlaidas. Tikimės, jie padės perkelti knygos akcentą nuo iliustracijų prie teksto, o disonansas tarp mūsų išsakomos kritikos bauhauzo dizainui ir šiuolaikiškai bauhauziško knygos dizaino išnyks. Jautėme, kad įdomus modernistinis knygos stilius neatitiko nagrinėjamos temos, o trigubi tarpai tarp eilučių tik apsunkino skaitymą.

Pirmos dalies analizės ir antros dalies teorijos, atsikračiusios pirminio apvalkalo ir naujai aprengtos, turėtų būti aiškesnės, panašesnės į tai, kaip norėjome jas pateikti: kaip traktatą

apie simboliškumą architektūroje. Mūsų knygos objektas – ne Las Vegasas, o architektūrinės formos simbolika. Dauguma teksto pakeitimų (neskaitant ištaisytų klaidų ir naujo formato lemtų korekcijų) buvo daryti siekiant paryškinti būtent tai. Dėl tos pačios priežasties pridėjome paantraštę „Pamiršta architektūrinės formos simbolika“. Dar keletas pakeitimų (tikimės, elegantiškai) padaryta tekste, siekiant neutralumo lyties atžvilgiu. Vadovaudamiesi humaniškesnėmis ir sveikam protui artimesnėmis šiuolaikinėmis konvencijomis, apie architektus kalbame ne vien vyriškąja gimine.

Tai ne vieta atsakyti mūsų kritikams, tačiau, kadangi siekiame ne tik sutrumpinti, bet ir papildyti knygą, toliau paminėsiu kitur skelbtus mūsų atsakus į kritikų išsakytas pastabas.

Į kaltinimus, kad studijuodami Las Vegasą stokojome socialinės atsakomybės ir rūpesčio, atsakome straipsnyje „Apie architektūrinį formalizmą ir socialinį susirūpinimą; diskursas socialiniams planuotojams ir radikaliems *chic* architektams“^{*}.

Nuo tada, kai rašėme *Las Vegaso pamokas*, Las Vegaso žiburiai kuriam laikui prigeso, o amerikiečių pasitikėjimą automobiliais ir kitais ištekliais pakirto pirmoji iš galimai daugelio krizių. Nei didelės energijos sąnaudos, nei miestams būdingas švaistymas nėra esminis mūsų svarstymų apie simboliškumą architektūroje ir imlumą kitų visuomenės grupių vertybėms dėmuo. Kodėl taip yra, mėginau paaiškinti leidiniui *On Site. On Energy* duotame interviu.

Pirmajame leidime dėl autorystės išsakytos Roberto Venturio pastabos, kuria prašoma sąžiningumo bendraautorių ir bendradarbių atžvilgiu, nepaisė beveik nė vienas recenzentas. Asmeninė nuoskauda dėl architektų ir žurnalistų atsainaus požiūrio į mano indėlį (ir dėl autorystės atribucijos apskritai) paskatino mane pana-
grinėti mūsų profesijos, kurioje dominuoja vyrai iš aukštesniosios

^{*} „On Architectural Formalism and Social Concern; a Discourse for Social Planners and Radical Chic Architects“, *Oppositions* 5, 1976 m. vasara, p. 99–112.

klasės, socialinę struktūrą ir tai, kokią didelę reikšmę jos atstovai suteikia architektūros žvaigždynui. Šių pamąstymų rezultatas – straipsnis „Seksizmas ir „žvaigždžių“ sistema architektūroje“*.

Informaciją apie šiuos ir kitus straipsnius galima rasti šiame leidime pridėdamoje „Venturi and Rauch“ bibliografijoje. Firmos narių ir kitų autorių darbų sąrašas yra išsamiausia, ką turime. Jei ką nors praleidome, būsimė dėkingi už informaciją.

Pasirodžius knygai, mūsų idėjos apie simboliškumą architektūroje išsirutuliojo į keletą projektų. Po Jeilio architektūros studijos, iš kurios gimė knyga *Las Vegaso pamokos*, kitamet apie architektūrinį simboliškumą gyvenamuosiuose priemiesčiuose parengta studija, pavadinta „Korekcinis būstas architektams, arba Levitauno pamokos“**. Studijos medžiaga sudaro dalį parodos „Gyvenimo ženklai: simboliai amerikietišrame mieste“***, kurią, JAV dviejų šimtų metų sukakčiai paminėti, parengėme Smitsono instituto Nacionalinei dailės kolekcijai Renwicko galerijoje. Straipsnyje „Simboliai, ženklai ir estetika: architektūrinis skonis pliuralistinėje visuomenėje“**** panašiai komentuojamas architektūrinių simbolių socialinis turinys ir architektų santykis su skirtingomis mūsų visuomenės skonio kultūromis, o kitame – „Architektūra kaip pas-togė su dekoracijomis“***** – toliau plėtojamos mūsų teorijos apie simboliškumą.

Abiejuose Jeilio projektuose mums itin rūpėjo architektūros pedagogikos klausimai, tačiau knygoje *Las Vegaso pamokos* ši tema beveik neregūravo. Atnaujintame leidime studijinių užrašų paralelinis tekstas iškeltas į atskirą skyrelį ir nuorodomis susietas su pirmos dalies tekstu. Taip jis atgavo pirminį pavidalą. Idėjos apie

* „Sexism and the Star System in Architecture“, nepublikuota, 1975.

** Angl. „Remedial Housing for Architects, or Learning from Levittown“.

*** Angl. „Signs of Life: Symbols in the American City“.

**** „Symbols, Signs and Aesthetics: Architectural Taste in a Pluralist Society“, nepublikuota, 1975.

***** „Architecture as Shelter with Decoration on It, and a Plea for a Symbolism of the Ordinary in Architecture“, nepublikuota, 1975.

architektūros pedagogiką, tyrimus ir studiją plačiau išdėstytos straipsnyje „Apie formaliąją analizę kaip dizaino tyrimą ir keletas pastabų apie studijinę pedagogiką“^{*}.

Publikacijos apie mūsų architektūrinius darbus išvardytos bibliografijoje. Neseniai apie mūsų firmą plačiai rašyta dviejuose japonų žurnalo *Architecture and Urbanism* numeriuose.

Per devynerius metus nuo mūsų tyrimo pradžios pasikeitė ir Las Vegasas, ir Ruožas. Kai kurie pastatai turi naujus korpusus, perdarytus fasadus. Kai kurių ženklų nebeliko. Subtilios ir intensyvios neoninės iškabos užleido vietą blankiems, baltiems, plastikiniams, iš galo apšviestiems informaciniams stendams, o tai visiškai pakeitė Ruožo ornamentikos mastelį ir gyvybingumą. Su ženklais, kaip simbolinės informacijos nešėjais, dabar konkuruoja *portes-cochères*.

Jaučiame, kad *Las Vegaso pamokose* iškeltos idėjos šiandien vertinamos kur kas palankiau, nei išėjus pirmajam leidimui. O ir architektai, išskyrus keletą labiausiai užkietėjusių, ima suprasti: iš Las Vegaso išmokome (savo ruožtu, turėtų pasimokyti ir jie) ne to, kad Eliziejaus laukuose ant Matematikos fakulteto derėtų iškelti neonines iškabas ar mirksinčius užrašus „ $2 + 2 = 4$ “, bet to, kad vėliau reikia dar sykių įvertinti simboliškumo vaidmenį architektūroje ir, tai darant, naujai išsiugdyti imlumą kitų žmonių skoniui ir vertybėms, nuosaikumą dizaine ir vertinant savo kaip architektų vaidmenį visuomenėje. Paskutinio mūsų amžiaus ketvirčio architektūroje, palyginti su kažką įrodyti siekiančiais pompastiškais netolimos praeities pastatais, turėtų likti mažiau socialinės prievartos ir daugiau estetinės gyvybės. Mes, architektai, to galime pasimokyti iš Romos, Las Vegaso ir apsižvalgę aplinkui, kur esame.

Denise Scott Brown

Vakarų Maunt Eris, Filadelfija

* „On Formal Analysis as Design Research, With Some Notes on Studio Pedagogy“, nepublikuota, 1975.

Las Vegaso pamokos – postmodernistinės architektūros manifestas, sujungęs architektūrą, miesto tyrimą, vizualinę kultūrą ir radikaliai perbraižęs ribas tarp *aukštosios* ir *populiariosios* kultūrų sampratų. Ši JAV architektų ir tyrėjų kolektyvo – Roberto Venturio, Denise Scott Brown, Steveno Izenouro – parengta studija, ypatingą dėmesį skyrusi reklaminių ženklų, komercinio kraštovaizdžio, greitkelio, lošimo namų architektūros analizei, legalizavo Las Vegaso architektūrinį išskirtinumą ir unikalumą.

Las Vegaso pamokos siūlo ne tik analitišką, bet sykiu maištingą, poetišką būdą kalbėti apie architektūrą ir mus supančią aplinką. Knygoje kvestionuojama, ar vertingas tik modernistinės kultūros paveldas, o gal yra ko pasimokyti ir iš populiariosios, kasdienės, net kičinės aplinkos? Ar architektūroje pasitikima tik *antimi*, o gal svarbesne tampa *dekoruota pastogė*? Ar architektai, projektuodami miestą, jo erdves, turi atsižvelgti į realių žmonių elgesį, įpročius ir poreikius?

Las Vegaso pamokos į architektūrinį diskursą įtraukė tai, ką kiti matė tik kaip nevertingą kičą, drauge suformavo požiūrį, kad architektūroje svarbu ne vien forma, funkcija, žvilgsnis iš aukšto, bet ir smalsumas, kasdienybės kontekstualumas, simboliai, istorija ar net ironija. Nes, kaip rašė Venturis, „mažiau yra nuobodu“.

Las Vegaso pamokos buvo vienas iš paskutiniųjų didžiųjų architektūros manifestų ir nuoširdus Amerikos populiariosios kultūros priėmimas, kurį šiandien būtų sunku įsivaizduoti.

– THE NEW YORK TIMES ARCHITEKTŪROS KRITIKAS
NICOLAI OUROUSSOFFAS

Venturis parašė pavojingą knygą... Ji apverčia idėjas, kuriomis daugelis rėmėsi visą savo profesinį gyvenimą. Ji kelia grėsmę tiems dalykams, kurie padeda atskirti mus, kultūringuosius, nuo jų, vulgariųjų. Sunku priimti mintį, kad mūsų nieko nežinančios kultūros piliečiai pasauli, kuriame gyvena, galėtų suprasti geriau nei išsilavinęs, kultūringas architektas.

– THE OHIO REVIEW

www.leidyklalapas.lt

9 786094 960154

Metų
leidėjas
2022

| LAPAS |